

ВІДГУК

офіційного опонента Комар Ольги Анатоліївни, доктора педагогічних наук, професора, завідувача кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини про дисертацію

Купчак Світлани Богданівни

на тему

«Формування готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування проєктної технології у професійній діяльності», представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії

011 – Освітні, педагогічні науки

Актуальність теми дослідження

Відповідно до вимог сьогодення сучасна вища школа зорієнтована на якісну підготовку конкурентоспроможного фахівця, тому потрібно вдосконалювати рівень його підготовки. У реалізації ідей Нової української школи саме вчитель початкової ланки формує майбутнього громадянина держави. Початкова школа сьогодення потребує вчителів нової генерації, які мислять по-новому, діють творчо, здатні до нестандартних рішень і впровадження інновацій в освітній процес закладів загальної середньої освіти. Вчитель нового покоління має володіти не просто фаховими компетентностями, а й соціальними навичками, з-поміж яких – креативність, критичне мислення, цілеспрямованість і самостійність, адаптивність, інноваційність.

Саме тому одним із пріоритетних напрямів підготовки майбутніх вчителів початкової школи у закладах вищої освіти визначено формування умінь застосовувати інноваційні технології навчання, зокрема проєктні.

У такому контексті дослідження С. Б. Купчак є актуальним для вітчизняної теорії і методики професійної освіти, адже його предметом обрано модель формування готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування проєктної технології та педагогічні умови її упровадження.

Наукова новизна і теоретичне значення одержаних результатів рецензованого дослідження С. Б. Купчак полягають у тому, що *вперше*:

- *розроблено* модель формування готовності майбутніх учителів початкової школи до використання проєктної технології у професійній діяльності, що охоплює теоретико-концептуальний, змістовий, процесуально-діяльнісний, результативно-оцінювальний блоки;

- *визначено* й теоретично обґрунтовано педагогічні умови упровадження моделі формування готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування проєктної технології у професійній діяльності;

- *розкрито* сутність поняття «готовність майбутніх учителів початкової школи до застосування проєктної технології у професійній діяльності»;

- *уточнено* значення понять «метод проєктів», «проєктна технологія», «підготовка майбутніх учителів початкової школи», «готовність»;

- *удосконалено* процес формування готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування інноваційних технологій в професійній діяльності;

- визначено та схарактеризовано компоненти та рівні готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування проєктної технології у професійній діяльності;

- подальшого розвитку набули зміст та інноваційні технології професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи у закладах вищої освіти.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Сформульовані С. Б. Купчак наукові положення, висновки і пропозиції дисертаційного дослідження є аргументованими та змістовними.

Достовірність одержаних результатів підтверджується теоретико-методологічною обґрунтованістю вихідних положень дослідження, застосуванням наукових методів, апробацією та впровадженням результатів роботи в освітню реальність закладів вищої освіти, у яких здійснюється підготовка вчителів початкової школи.

Аналіз основних положень змісту дисертації свідчить про досягнення здобувачкою мети і розв'язання висунутих завдань. Висновкам, представленим у дисертації, властиві повнота та логічність викладу.

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджується широтою й різноманітністю опрацьованої джерельної бази (231 джерело, зокрема 25 – іноземними мовами), що обґрунтовує належний рівень опрацювання стану проблеми у контексті заявленого професійно-гуманітарного підходу.

Оцінка змісту і завершеності дисертації

У вступі обґрунтовано актуальність та доцільність дослідження, визначено мету та завдання, об'єкт і предмет; розкрито наукову новизну й практичне значення роботи; подано інформацію про апробацію результатів дослідження, публікації автора; подано відомості про структуру й обсяг дисертації.

Наявна архітектоніка дослідження представлена його змістом, складеним з чотирьох розділів, кожен з яких є логічно сформульованим елементом теоретичного, організаційно-методичного і дослідно-експериментального рівнів наукової рефлексії, що дозволило обґрунтувати та експериментально довести ефективність авторської методики вирішення проблеми підготовки майбутніх учителів початкової школи до реалізації змісту природничої та громадянської освіти як актуальної для теорії і практики професійної освіти.

Найбільш істотними науковими результатами першого розділу дослідження «**Теоретичні засади дослідження**» є дослідження проблеми формування готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування проєктної технології у професійній діяльності; розкрито сутність і структуру проєктної технології; досліджено особливості використання проєктної технології у початковій школі.

Унаслідок аналізу психологічних, педагогічних, методичних праць вітчизняних і зарубіжних дослідників, констатовано необхідність цільових, організаційних, змістових, технологічних змін у системі підготовки майбутніх учителів початкової школи в контексті формування готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування проєктної технології у професійній діяльності.

Авторка досліджує поняття «готовність майбутнього вчителя початкової школи до застосування проєктної технології у професійній діяльності», що потрактоване як

результат професійної підготовки, як інтегративну якість особистості, спрямовану на ефективно застосування проєктної технології у професійній діяльності в початковій школі. Визначено компоненти і критерії готовності. На підставі зазначених критеріїв і показників диференційовано три рівні готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування проєктної технології у професійній діяльності.

У розділі 2 **«Педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування проєктної технології у професійній діяльності»** досліджено сучасний стан підготовки майбутніх учителів початкової школи до застосування проєктної технології у практиці роботи закладів вищої освіти; розроблено модель формування готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування проєктної технології у практиці роботи закладів вищої освіти; обґрунтовано педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування проєктної технології.

У розділі розроблено й теоретично обґрунтовано систему підготовки майбутніх учителів початкової школи до застосування проєктної технології у практиці роботи закладів вищої освіти, яку авторка представила у вигляді моделі і ґрунтовно пояснила всі її компоненти.

Методологічними орієнтирами досліджуваної проблеми слугують такі підходи: *особистісно орієнтований, діяльнісний, компетентнісний, контекстний, рефлексивний, технологічний.*

Розроблено й науково обґрунтовано основні положення концепції підготовки майбутніх учителів початкової школи до застосування проєктної технології у професійній діяльності, а саме: мета, пріоритетні завдання, цілі, принципи, концепти, індикатори розвитку й очікувані результати.

Позитивним у дослідженні проблеми підготовки майбутніх учителів початкової школи до застосування проєктної технології, на нашу думку, є здійснений автором аналіз освітніх програм українських ЗВО, нормативних документів щодо організації підготовки майбутніх учителів початкової школи до застосування проєктної технології.

У третьому розділі **«Дослідно-експериментальна робота з формування готовності майбутніх учителів початкової школи до використання проєктної технології у професійній діяльності»** обґрунтовано організацію та проведення педагогічного експерименту щодо готовності майбутніх учителів початкової школи до використання проєктної технології у професійній діяльності; здійснено експериментальну перевірку педагогічних умов упровадження моделі формування готовності майбутніх учителів початкової школи до використання проєктної технології у професійній діяльності; узагальнено та представлено результати експериментального дослідження.

Основні положення дисертаційного дослідження впроваджено в освітній процес Рівненського державного гуманітарного університету (довідка № 01-12/20 від 20.09.2022 р.), Волинського національного університету імені Лесі Українки (довідка № 03-24/03/2362 від 13.09.2022 р.), Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (довідка № 1150 від 22.09.2022 р.) та Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (довідка № 1927/01-38/57 від 23.09.2022 р.).

Дослідницько-експериментальну роботу проведено поетапно в умовах освітнього процесу упродовж 2019–2022 років. Для репрезентативності вибірки до педагогічного експерименту залучено студентів, науково-педагогічних працівників Рівненського

державного гуманітарного університету, Волинського національного університету імені Лесі Українки, Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка та Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Загалом у педагогічному експерименті взяли участь 360 майбутніх учителів початкової школи експериментальних груп та 360 здобувачів вищої освіти контрольних груп. Оцінка ефективності реалізації формування готовності майбутніх учителів початкової школи до використання проектної технології у професійній діяльності здійснювалася за допомогою неперервного моніторингу на всіх етапах дослідження.

Експериментальну частину дослідження проведено в ході констатувального, формувального й контрольного етапів.

Результати педагогічного експерименту підтвердили, що запропоновані педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування проектної технології у професійній діяльності є ефективними. Зокрема, в майбутніх учителів початкової школи експериментальних груп зріс рівень готовності за кожним компонентом.

Так, кількість майбутніх учителів початкової школи із високим рівнем мотиваційної готовності майбутніх учителів початкової школи в експериментальних групах зросла на 29,5%, із середнім – зменшилась на 13,3%, з низьким – на 16,2%.

Що стосується змістового компонента готовності, то кількість здобувачів із високим рівнем готовності зросла на 32,7%, із середнім – зменшилась на 25,6%, з низьким – зменшилась на 7,1%.

За діяльнісним компонентом зміни дещо менші. Кількість майбутніх учителів початкової школи, які досягнули високого рівня готовності складає +22,8%, а з середнім і низьким рівнем зменшилась відповідно на 3,9% і 18,9%.

Середній приріст мотиваційного компонента готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування проектної технології у професійній діяльності в експериментальних групах склав +21,8%, змістового компоненту – +19,7%, діяльнісного компоненту – +21,9%.

У здобувачів контрольних груп зміни несуттєві.

Вірогідність результатів проведеної експериментальної роботи й достовірність експериментальних даних визначено з використанням непараметричного критерію *Пірсона* χ^2 . Результати формувального етапу експерименту підтвердили правомірність й ефективність системи та обґрунтованих педагогічних умов упровадження моделі формування готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування проектної технології у професійній діяльності, послугувавши підставою для висновку, що мети дослідження досягнуто, сформульовані завдання виконано, гіпотезу верифіковано.

Це засвідчує різнобічний позитивний вплив розробленої системи підготовки майбутніх учителів початкової школи до реалізації проектної технології у професійній діяльності.

Отже, вважаємо, що вірогідність результатів дослідження забезпечується його методологією, коректно визначеним науковим інструментарієм, апробацією основних положень на міжнародних, всеукраїнських, регіональних конференціях, кваліфіковано проведеним педагогічним експериментом, а також упровадженням одержаних результатів у чинну систему професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Наукові результати, отримані С. Б. Купчак, базуються на ґрунтовному аналізі проблеми, використанні адекватних підходів до її вирішення, опрацюванні значного масиву літературних джерел та методичних матеріалів, власній авторській науковій позиції. Додатки переконливо ілюструють зміст ґрунтового педагогічного експерименту щодо вирішення поставлених завдань дослідження на різних етапах експериментальної роботи.

Одержані Купчак С. Б. результати мають беззаперечне значення для теорії і методики професійної освіти педагогів. Автором розроблено й упроваджено в освітній процес ЗВО зміст вибіркової дисципліни «Інтегроване тематично-проектне навчання у початковій школі», методики і завдань для діагностування готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування проектної технології у професійній діяльності, які можна використати у підготовці здобувачів спеціальності 013 Початкова освіта.

У навчально-методичному посібнику «Проектна технологія навчання у початковій школі» представлено навчальні матеріали, які можна застосовувати здобувачам вищої освіти під час підготовки до практичних занять та під час педагогічної практики в початковій школі, а також учителям-практикам у професійній діяльності в закладах загальної середньої освіти.

Теоретичні та практичні положення і висновки дослідження можуть застосовуватися у розробленні планів і робочих програм навчальних дисциплін для підготовки вчителів початкових класів з метою підвищення якості освіти; створенні підручників, посібників, методичних рекомендацій для студентів педагогічних факультетів.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях

Основні теоретичні положення та висновки дисертаційної роботи відображено у 13 публікаціях автора (9 одноосібних), серед яких 6 відображають основні наукові результати, з них 5 статей у наукових фахових виданнях України (4 одноосібні), 1 стаття у зарубіжному виданні, 7 додатково відображають результати дисертації (6 публікацій у матеріалах наукових конференцій та 1 навчально методичний посібник для здобувачів вищої освіти).

Дискусійні положення та зауваження

Позитивно оцінюючи зміст представленого на захист дисертаційного дослідження, зазначимо окремі дискусійні питання та зауваження:

1. У п. 1.1. авторка у більшій мірі розкриває питання *підготовки* студентів. Про готовність зустрічаємо на с.35 (цитування); далі йде про підготовку і компетентності вчителя початкової школи. І на с. 39 тлумачиться поняття «готовність». На нашу думку, варто було б по-іншому визначитись з назвою 1.1.

2. На с. 69 авторка зауважує на певну специфіку застосування проектної технології у початковій школі; далі по тексту вказує на вікові особливості молодших школярів. На нашу думку серед особливостей треба було б зазначити, що у початковій школі один учитель навчає дітей з 1-го по 4-й клас. Тому йому легше, відповідно до програм, організувати і втілювати в освітній процес початкової школи різні проекти відповідно вікових особливостей учнів та змістового наповнення освітнього процесу.

3. По змісту усієї роботи автор вільно вживає фрази: «учитель початкових класів» і «учитель початкової школи». Хоча в темі дисертації заявлено «...учителів *початкової школи*».

4. У кожному з компонентів готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування проектної технології у професійній діяльності автор вказує по три показники. Серед них хотілося б бачити не тільки *бажання, знання, розуміння, уміння* тощо, а й *проекткування* (планування) проектної технології, оскільки це один із показників творчого підходу вчителя до певного виду робіт у своїй професійній діяльності.

5. У 3.3. можна було б зменшити інтервал у таблицях, оскільки вони займають багато місця.

Висновок. Результати наукового пошуку Купчак Світлани Богданівни дають підстави вважати, що вихідна методологія правильна, сукупність отриманих наукових результатів має важливе значення для педагогічної науки.

На основі вивчення змісту дисертації та праць дисертантки, можна стверджувати, що дослідження Купчак Світлани Богданівни є завершеною роботою, яка виконана в логічній послідовності, охоплює поставлену проблему, відповідає вимогам наказу МОН України №40 від 12.01. 2017 року «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про при судження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року №44, зі змінами), а її автор – Купчак Світлана Богданівна заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта, педагогіка.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук,
професор, завідувач кафедри фахових методик
та інноваційних технологій у початковій школі
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини

Ольга КОМАР

Ректор Уманського державного
педагогічного університету
імені Павла Тичини
доктор педагогічних наук,
професор

Олександр БЕЗЛЮДНИЙ